

KATSAUS

Lauri Keskinen

Miksi sanoimme “kyllä” joukkoistetulle vertaisarvioinnille?

 Vertaisarviointi, joukkoistettu, kokeilu

Lauri Keskinen, Turun yliopisto, lokesk@utu.fi

12

Toivon mukaan seuraava ei tule yllätyksenä *Ennen ja nytin* lukijoille: lehden tavoitteena on, että jokaisessa numerossa on jokin juju – ja tämä siis laadukkaan tiedejulkaisemisen lisäksi. Juju voi liittyä teemaan, kirjoittajien kokoonpanoon, uuden median kokeiluun, artikkelien ja kirjoittajien etsintätapaan tai mihin tahansa muuhun tiedejulkaisun työvaiheeseen. Toisin sanoen lehden historiasta ei sellaista pitäisi löytyäkään kuin ”tavallinen numero”.

Toisinaan onnistumme kuitenkin yllättämään myös itsemme, ja tämä käsillä oleva numero on yksi niistä tapauksista. Kokeilimme tässä, minkälaista on toteuttaa vertaisarviointi avoimena ja joukkoistetuna. Avoimuus ei ole lehdelle uusi juttu; olemme tarjonneet avointa vertaisarviointia arvioijille jo muutamana vuoden ajan. Joukkoistamisella tarkoitamme sitä, että kuka tahansa voi osallistua artikkelikäsitteilytoiminnan kommentoimiseen. Siis hyvin samaan tyyliin kuin Wikipediaa tehdään, eli kuka vaan voi esittää muokkauksia tekstiin, mutta lopullisesta muodosta vastaavat toimittajat. Meidän tapauksessamme lopullisesta muodosta vastaavat luonnollisesti kirjoittajat. Lisäksi pyysimme käsikirjoituksille kaksi varsinaista vertaisarvioijaa, jotka noudattivat antamiamme vakioituja vertaisarviointiohjeita, jotka mukailevat TSV:n ohjeistuksia.

Ideana minulla ja vierailevalla päätoimittajalla, VTT Olli Kleemolalla, oli moniäänisyyden tuominen vertaisarviointiin. Tällä tarkoitamme sitä, että onnistunut vertaisarviointi katsoo käsikirjoituksen kaikkia osa-alueita tai ainakin mahdollisimman monia. Näitä osa-alueita ovat esimerkiksi teoria, metodologia, aiempi tutkimus, aineiston laajuus, monitieteisyys ja sen haasteet jne. Vertaisarvioija kuitenkin pääasiassa valitaan siten, että hänellä on syvä tietämys käsikirjoituksen pääkohteesta. Tällöin käsikirjoituksen muut osa-alueet voivat puolestaan olla heikosti arvioijan tiedossa tai eivät lainkaan. Kahden arvioijan käytöllä voidaan tietysti paikata näitä puutteita, mutta aina sekään ei riitä. Niinpä moniäänisyyden toiveemme oli se, että käsikirjoituksia tulisivat lukemaan ja kommentoimaan monet ja nimenomaan eri näkökulmista. Myös ns. maallikkojen kommentit olivat enemmän kuin tervetulleita.

No tuliko kommentteja monipuolisesti ja suuria määriä? Ei ja ei. Mainostuksesta huolimatta emme saaneet yhtäkään kommenttia, joka olisi tullut muilta kuin erikseen kutsutuilta arvioijilta. Sen sijaan saimme Facebookissa tutkijakollegoilta kehuja rohkeasta kokeilustamme. Jälkiviisaasti on itsestään selvää, miksei kommentteja saatu: tutkijoilla on aivan tarpeeksi tekemistä ns. pakollisten arviointilausuntojen kirjoittamisessa, joten motivoituminen kirjoittamaan vielä ylimääräisiä ja vapaaehtoisia kommentteja on epäilemättä vaikeaa. Ja kuten tiedetään, vertaisarvioinnista ei saa korvausta eikä oikein glooriaakaan. Maalikoilla eli lähinnä historiaentusiasteilla saattaisi olla aikaa, mutta heitä emme joko tavoittaneet tai he eivät uskaltaneet (nimellään) kirjoittaa kommentteja tohtoreiden seurassa. Sääli.

Tästä takapakista huolimatta kokeilumme päättyi selvästi plussan puolelle. Tähän on useita syitä, kuten: valitsemamme alusta (Eduuni Wiki) osoittautui monipuoliseksi ja helppokäyttöiseksi; arvioijat otivat uuden arviointitavan hyvin vastaan; joukkoistettu arviointi ei ollut toimittajalle sen työläämpi kuin perinteinen tuplasokko. Tärkeimpänä saavutuksena pidän kuitenkin sitä, että teimme vertaisarvioinnin täysin näkyväksi ja tallensimme sen pysyvästi. Perinteisessä vertaisarvioinnissa ei synny dialogia arvioijan ja kirjoittajan välille, mutta meidän kokeilussamme se oli keskiössä. Arvioijat ja kirjoittajat keskustelivat rakentavassa hengessä siitä, miten ja minkälaisilla muutoksilla käsikirjoitusta olisi mahdollista kehittää. Tämä arvioinnin dialogisuus nousi erityisen hyvin esille Juho Ovaskan ja Merja Tarvaisen käsikirjoituksissa, kun taas Kimmo Elon kohdalla arviointi muistutti hieman enemmän perinteistä tyyliä, jossa arvioija kirjoittaa yhden, kaikenkattavan lausunnon.

Olennaista oli siis myös arviointiprosessin tallentaminen. Siksi julkaisimme kustakin käsikirjoituksesta kaksi versiota: sen, jonka yhteydessä ovat vertaisarviointilausunnot ja kommentit sekä niiden perusteella viimeistellyn artikkelin. Edeltävät julkaistaan katsausten joukossa ja jälkimmäiset puolestaan vertaisarvioitujen artikkeleiden joukossa. Kukin lukija saa tietysti itse päättää, miten tekstejä lukea, ja mahdollista on myös vain yhden version lukeminen. Parhaiten kuitenkin tekstin kehitys ja vertaisarvioinnin prosessi avautuvat lukemalla ensin käsikirjoitus kaikkine kommentteineen ja vasta sitten kirjoittajan viimeisteleminen versio. Muutokset voivat olla hyvinkin perustavanlaatuisia; Ovaska esimerkiksi päättyi muuttamaan otsikkonsa muodosta ”Kriisitön vuosikymmen” muotoon ”Murroksia ja jatkuvuutta”. Luonnollisesti muutos näkyy myös artikkelin sisällössä.

Kommentoidut versiot ovat sisällöltään tismalleen samanlaiset kuin alkuperäiset Eduuni Wikissä. Kommentit ovat samoissa kohdissa ja loppulausunnot käsikirjoituksen lopussa. Perinteistä kielenhuoltoakaan ei ole toimituksen taholta tehty, joten pilkkuvirheitä ja virhelyöntejä saattaa esiintyä. Tästä huolimatta käsikirjoitukset saavat aivan samanlaisen paikan (sekä DOI-tunnisteen) lehden julkaisuhistoriassa kuin viimeistellytkin artikkelit. Tämä mahdollistaa esimerkiksi sen, että jatkossa tutkijat voivat viitata paitsi itse tekstiin myös kommentteihin ja loppulausuntoihin, mikä ei ollut tuplasokossa vertaisarvioinnissa mahdollista.

Pienenä nyanssina mainittakoon sekin, että lehdellä ei ole aikomusta poistaa Eduunissa sijaitsevia käsikirjoituksia elleivät kirjoittajat sitä erikseen pyydä. Ne jääkööt sinne kenen tahansa luettaviksi ja kommentoitaviksi. Meillä on toki edelleen niihin moderoituvastuu. Avoimuuden politiikkaan sopii mainiosti se, että samasta tekstistä on verkossa luettavissa kolme eri versiota. Toivon mukaan kukin niistä löytää lukijansa.

FT Lauri Keskinen
Päätoimittaja